

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA XALQARO BAHOLASH DASTURIDAN FOYDALANISHNING METODIK JIHATLARI.

M.A.Asqarova
NamDU tadqiqotchisi

Аннотация. Ушбу мақолада бошлангич таълимда халқаро баҳолаш дастурларидан фойдаланиш методикаси аниқланади. Мақола, халқаро баҳолаш дастурларининг умумий мақсадларини ва халқаро баҳолаш тизимидан фойдаланишнинг методик жиҳатлари, ўқитишда халқаро баҳолаш дастурларининг самарадорлиги тўғрисида фикр юритилган.

Калит сўзлар: бошлангич таълим, халқаро баҳолаш, методика, мақсад, муваффақият, самарадорлик, кўникма.

Аннотация. В этой статье определяется методология использования программ халқаро баҳолаш в обучении начинающих. В статье отражены общие цели международных оценочных программ и методологические аспекты использования системы международных оценочных программ, эффективность международных оценочных программ в обучении.

Ключевые слова: начальное образование, международная оценка, методология, цель, успех, эффективность, навыки.

Annotation. This article defines the methodology of using halkaro baholash programs in teaching beginners. The article reflects the general objectives of international assessment programs and methodological aspects of the use of the system of international assessment programs, the effectiveness of international assessment programs in training.

Keywords: primary education, international assessment, methodology, goal, success, efficiency, skills.

Boshlang'ich sinfda o'quvchilarda o'qish ko'nikmasini rivojlantirish asosiy jarayonlardan biri hisoblanadi. Maktab o'quvchilarida o'qish ko'nikmasini rivojlantirishda katta ahamiyatga ega bo'lib, vaqtni tejashga va tanlangan o'quv materialini samarali o'qishga imkon beradi. Bundan tashqari, tushunish va kontsentratsiya darajasini oshirishga, dunyoqarashlarini kengaytirish, o'z fikrlarini ravon ifoda etishga va teran fikrlash qobiliyatiga ega bo'ladilar. Bu borada 4-sinf maktab o'quvchilarining o'qish ko'nikmasini baholashda PIRLS baholash tizimidan foydalanish alohida e'tiborga molikdir. PIRLS (The Progress in International Reading Literacy Study – xalqaro o'qish savodxonligini o'rganishdagi yuksalish) – bu turli mamlakatlarda boshlang'ich sinfda tahsil oluvchi o'quvchi yoshlarning matnni o'qish va tushunish darajalari sifatini baholab beruvchi xalqaro baholash tizimidir. Ta'lim yutuqlarini baholash xalqaro assotsiatsiyasi butun dunyo bo'ylab ta'limni baholash, tushunish va yaxshilash bo'yicha ish olib boradigan milliy tadqiqot institutlari, tadqiqot agentliklari, olimlar va tahlilchilarning xalqaro hamkor hisoblanadi.

Boshlang'ich sinfda o'quvchilarning matnni o'qish va tushunish darajalari sifatini baholash va amaliyotda qo'llash ijobiy natijaga olib kelishi mumkin bo'ladi.

Xalqaro baxolash dasturlaridan foydalanish metodikasi talablarga, baholash maqsadlariga va ushbu dasturlarni qo'llash uchun mavjud resurslarga muqobil kelishi kerak. Bu maqolada boshlang'ich ta'limda xalqaro baholash dasturlaridan foydalanishning bir nechta bosqichlari to'g'risida takliflarni berib o'tmoqchimiz:

-birinchidan, xalqaro baholash dasturlaridan foydalanish maqsadlarini ishlab chiqish lozim. Maqsadlar keng tushunchalarni ifodalovchi mazmunli va muayyan matnlarni tahlil qilish yuzasidan bo'lishi lozim. Masalan, o'quvchilarning me'yoriy rivojlanishini, o'qish va mehnat qilish birligini ta'minlash va ta'lim jarayoniga muvofiqlashtirish maqsadlariga ega bo'lishi, matnda aks ettirilgan ma'no-mazmun va g'oyalarni chuqurroq o'rganishni o'z ichiga oladi.

-Ikkinchidan, matnni o'qishda kerakli fikrlarni sharhlab borish o'qishning tarkibiy qismi hisoblanadi. Matnni o'qishda fikrlarni mos keladigan dalillar bilan bog'lashni talab qiladi. Demak, qo'llanilgan tushunchalarni, shuningdek, dalillarning aniqligini va ahamiyatini sinchkovlik bilan o'rganishni anglatadi.

Uchinchidan, tanqidiy o'qishni rivojlantirish. Tanqidiy o'qish matndagi dalillarni faol tarzda topib, tahlil qilishni nazarda tutadi. Demak, tanqidiy o'qish - bu materialni chuqur tushunish maqsadida o'qish demakdir. Bu matnni o'qish jarayonida tahlil qilish va baholashni talab etadi. Badiiy asarni tanqidiy ravishda o'qiyotganda, yozuvchining aslida nimani nazarda tutishini aniqlash muhim ahamiyatga egadir.

Shuni alohida ta'kidlash lozimki, baholash dasturlarni o'qish darslarida o'quvchilarga kichik hikoya va ertaklardan, ikki xil variantda uyga vazifa berilib, berilgan vazifaga ko'ra hikoya yoki ertak haqida savol-javoblar o'tkazish maqsadga muvofiqdir. Bu tizimli ishni bajarishga yordam beradi. Misol uchun, o'quvchilarga savol-javoblar tashkillashtirilganda, ular aniq va tez javob berishga qodir bo'ladi. Xalqaro baxolash dasturlari tasavvurlarni bildirishda oldingi umumiy ma'lumotlar bilan birgalikda, kreativlik printsiplariga amal qilishi kerak. Bu o'quvchilarning qobiliyatlari, talablari va ta'lim muhiti mavjudligining muvofiqligini ta'minlaydi.

Baholash dasturlari amalga oshirilgandan so'ng ma'lumotlarni to'plamoq va analiz qilish mumkin. Ularning natijalari bo'yicha yonginliklar va imkoniyatlar topishish maqsadida birlamchi natijalarni tuzish mumkin. Xalqaro baxolash dasturlarini qo'llash davomida, ularning to'g'riligini tekshirish va tahrirlash mumkin. Bu esa, o'quvchilarning matnni o'qiganligi natijasida uni qanday tushunganlik darajasini baholaydi. Bunda o'quvchi matnni o'qish jarayonida o'z fikrini mushohada qilib, fikrini erkin ayta olishi muhim hisoblanadi.

PISA, PIRLS testlari to'rt darajada bo'lib, ko'rinishlari ham turlicha: 1. 1-darajali testlar o'qituvchi tomonidan berilgan ma'lumotlar asosida o'quvchini bilim, malaka va ko'nikmasini aniqlaydi. Aniq belgilangan algortmlar asosida hal qilinadigan testlar;

2. 2-darajali testlar taqqoslash, qiyoslash talab qilinadigan testlar. O'qituvchi bergan ma'lumotlar asosida turlicha javob chiqarilishi mumkin bo'lgan testlar;

3. 3-darajali testlar bir necha manbadan kerakli ma'lumotlarni topib, taqqoslab, qiyoslab eng maqbul yechimi topiladigan testlar;

4-darajali testlar esa proekt ko'rinishidagi topshiriqlar hisoblanadi.

PIRLS testida o'quvchilarning qobiliyatlari ta'riflari operatsion-eng yuqori darajada. Nazariy ramka to'rtta asosiy o'quvchi qobiliyatini ta'kidlaydi:

- matnda aniq ko'rsatilgan ma'lumotlarni toping;

- oddiy xulosalar chiqarishga asoslangan;

- matn g'oyalari va ma'lumotlarini integratsiya qilish va sharhlash;

- matnning mazmuni va shaklini baholash. Ushbu to'rtta o'quvchi qobiliyatlari har bir matn uchun test savollarini ishlab chiqish uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

O'quvchi matnning mazmuni baholash qobiliyati o'zgaradi: matnning to'liq, batafsil shakli, chuqur ma'nosini matndan ob'ektiv yoki sub'ektiv nuqtai nazardan qarash kerak. O'quvchi matn muallifi tomonidan chizilgan dunyoning rasmini dunyoning o'z rasmiga bog'laydi, muallifning pozitsiyasiga betaraf qoladi, uni inkor etadi yoki qo'shimcha tasdiqlarni topadi. O'quvchi mualliflik g'oyalarini boshqa manbalardan olingan g'oyalar va ma'lumotlar bilan taqqoslaydi. Matnning rasmiy elementlarini baholash, ya'ni uning tuzilishi, o'quvchi umumiy va janr xususiyatlari, fikrlar, his-tuyg'ular, faktlar haqida yozma xabarlarini taqdim etishning verbal va noverbal usullari haqida o'z bilimiga tayanadi. O'quvchilar muallif uslubining afzalliklari va kamchiliklarini ta'kidlashlari mumkin. Bundan tashqari, o'quvchilar axborotni tahlil qilishda ularning qobiliyatlarini ishga solish muhim ekanligini yodda tutish kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. "Measuring Up: What Educational Testing Really Tells Us" (Даниэл Кори, 2009).
2. "Assessment for Learning: Putting it into Practice" (Куэнтин Уилсон ва другие, 2002).
3. "Classroom Assessment Techniques: A Handbook for College Teachers" (Том П. Андерсон ва другие, 2004).
4. "Designing and Teaching Learning Goals and Objectives" (Роберт Маржан, 2009).
5. "Classroom Assessment: Principles and Practice for Effective Standards-Based Instruction" (Джеймс П. Макмиллан ва другие, 2006).